डोटी जिल्लामा प्रचलित हुड्केलीको प्रस्तुतिगत अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत सञ्चालित दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि
तह तेस्रो सत्रको शोधप्रबन्ध (७२०) को
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी
होमनाथ जोशी
दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०८०

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तहका विद्यार्थी श्री होमनाथ जोशीले दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत ७२० को परिपूर्ति गर्ने प्रयोजनार्थ 'डोटी जिल्लामा प्रचलित हुड्केलीको प्रस्तुतिगत अध्ययन' शीर्षकको शोधप्रबन्ध मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । स्थलगत अध्ययनबाट सामग्री सङ्कलन गरी परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधकार्य सन्तोषजनक भएकोले म यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....
सहप्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्ती
(शोधनिर्देशक)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

मिति २०८०/४/२४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तहका विद्यार्थी श्री होमनाथ जोशीले दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत (७२०) को प्रयोजनार्थ तयार पार्नुभएको ‘डोटी जिल्लामा प्रचलित हुड्केलीको प्रस्तुतिगत अध्यन’ शीर्षक शोधप्रबन्ध आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति

नाम	**हस्ताक्षर**
१. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल (विभागीय प्रमुख तथा बाह्य परीक्षक)	....
२. सहप्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्ती (शोधनिर्देशक)	....
३. सहप्रा.डा. साधना पन्त (आन्तरिक परीक्षक)	....
१. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल (बाह्य परीक्षक)	....

मिति २०८०/०४/२४

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागद्वारा सञ्चालित दर्शनाचार्य-विद्यावारिधि तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत (७२०) को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत 'डोटी जिल्लामा प्रचलित हुड्केलीको प्रस्तुतिगत अध्ययन' शीर्षक शोधप्रबन्ध आदरणीय गुरु सहप्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्तीको कुशल निर्देशनमा रही तयार पारेको हुँ । प्रस्तुत शोधप्रबन्ध लेखनको क्रममा बारम्बार आवश्यक प्राज्ञिक परामर्श दिई शोधकार्यलाई पूर्णता दिन मार्गदर्शन गर्नुभएकोमा उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञताका साथै आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधप्रबन्ध लेखनका क्रममा समयसमयमा प्राज्ञिक सल्लाह दिई मलाई यस कार्यतर्फ हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेललगायत सम्पूर्ण गुरुजनप्रति हार्दिक कृतज्ञतासहित आभार प्रकट गर्दछु । साथै मलाई अध्ययनका लागि सदैव प्रेरणा दिने र यस अवस्थामा पुऱ्याउन मदत गर्ने गरिमामय संस्था नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसैगरी मलाई उच्च अध्ययनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने डोटी बहुमुखी क्याम्पस परिवार र आदरणीय क्याम्पस प्रमुख दिलानन्द जोशीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधप्रबन्ध लेखनका क्रममा मलाई बारम्बार प्राज्ञिक परामर्श र प्रेरणा दिइरहनुहुने आदरणीय सहप्रा.डा. बद्री शर्मा बिनाडीप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यसैगरी मलाई उच्च तहको अध्ययनका लागि बारम्बार हौसला र प्रेरणा दिनुहुने जीवनसाथी घण्टेश्वरी जोशीप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधप्रबन्ध आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागमार्फत मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेस गर्दछु ।

होमनाथ जोशी
क्रम सङ्ख्या २९
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीतिपुर, काठमाडौँ

मिति : २०८०/४/

विषयसूची

शोधनिर्देशकको सिफारिस ख
स्वीकृतिपत्र ग
कृतज्ञताज्ञापन घ

पहिलो परिच्छेद
शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय १
१.२ समस्याकथन ३
१.३ शोधको उद्देश्य ३
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३
१.५ शोधको औचित्य र महत्त्व ९
१.६ शोधको सीमाङ्कन ९
१.७ शोधविधि ९
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ९
१.७.२ सामग्री विश्लेषण विधि १०
१.८ शोधप्रबन्धको रूपरेखा १०

दोस्रो परिच्छेद
डोटी जिल्लाको परिचय

२.१ विषयप्रवेश ११
२.२ डोटीको नामकरण ११
२.२.१ पौराणिक आधार ११
२.२.२ ऐतिहासिक आधार ११
२.३ डोटी जिल्लाको भौगोलिक परिचय १२
२.४ ऐतिहासिक परिचय १३
२.५ धार्मिक तथा सांस्कृतिक परिचय १४
२.६ सामाजिक परिचय १४
२.६.१ आर्थिक परिचय १६
२.६.२ शैक्षिक परिचय १६
२.७ निष्कर्ष १७

तेस्रो परिच्छेद
हुड्केलीको सैद्धान्तिक परिचय

३.१ विषयप्रवेश १९

३.२ हुड्केलीको सैद्धान्तिक परिचय १९
३.२.१ हुड्केली शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ १९
३.२.२ हुड्केलीको परिभाषा २०
३.२.३ हुड्केलीको स्वरूप २२
३.२.४ हुड्केलीको विशेषता २३
३.२.४.१ मौखिक परम्परामा आधारित २४
३.२.४.२ मूलपाठको अभाव २४
३.२.४.३ रचनाकार र रचनाकाल अज्ञात २४
३.२.४.४ सन्दिग्ध ऐतिहासिकता २४
३.२.४.५ गद्यपद्यात्मकता २४
३.२.४.६ गायन, नृत्य र अभिनयसहितको प्रस्तुति २४
३.३ हुड्केलीका तत्त्वहरू २४
३.३.१ कथानक २५
३.३.२ पात्र २६
३.३.३ परिवेश २६
३.३.४ संवाद २६
३.३.५ लय २७
३.३.६ भाषाशैली २७
३.३.७ उद्देश्य २८
३.४ हुड्केलीका प्रकार २८
३.५ निष्कर्ष ३१

चौथो परिच्छेद

हुड्केलीको वर्ण्यविषयको विश्लेषण

४.१ विषयप्रवेश ३२
४.२ रनी राउतको हुड्केली ३२
४.३ लाली साउनको हुड्केली ४०
४.४ सकराम कार्कीको हुड्केली ४५
४.५ छपलिया प्युलाको हुड्केली ५१
४.६ कलुव भराडीको हुड्केली ५७
३.६ निष्कर्ष ६२

पाँचौं परिच्छेद

डोटी जिल्लामा प्रचलित हुड्केलीको प्रस्तुति

५.१ विषयप्रवेश ६३
५.२ प्रस्तुति विश्लेषणको आधार ६३

५.३ प्रदर्शन विधि ६६
५.३.१ प्रस्तुति स्थलको छनौट ६६
५.३.२ प्रस्तोताको परिधान ६६
५.३.३ मङ्गलाचरण ६७
५.३.४ मुख्य अंशको प्रस्तुति ६७
५.३.५ प्रदर्शन ६८
५.३.६ समापन ६८
५.४ कथनको जातितत्त्व पद्धतिका आधारमा प्रस्तुतिगत विश्लेषण ६८
५.४.१ रनी राउतको हुड्केली ६८
५.४.२ सकराम कार्कीको हुड्केली ७३
५.४.३ लाली साउनको हुड्केली ७६
५.४.४ छपलिया प्युलाको हुड्केली ८०
५.४.५ कलुव भराडीको हुड्केली ८४
५.५ निष्कर्ष ८९

छैटौँ परिच्छेद
सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ सारांश ९०
५.२ निष्कर्ष ९१

परिशिष्ट **९३–१५२**
सन्दर्भ सामग्रीसूची